

PITANJA SAVREMENOG KNJIŽEVNOG JEZIKA

ORGAN INSTITUTA ZA SAVREMENI JEZIK
PRI FILOZOFSKOM FAKULTETU U SARAJEVU

Godina IV

Decembar 1952

Knjiga II — Sveska 2

САДРЖАЈ

П. Скок: О придјевским изведеницама, стр. 185; **М. Храсте:** Двојство облика присвојних придјева и замјеница на -ов (-ев) и -ин у хрватској књижевности, стр. 190; **М. С. Лалевић:** Напомене уз рукопис Горског вијенца, стр. 199; **Ј. Вуковић:** Значења и употреба глаголских облика у српскохрватском језику, стр. 225; **М. Павловић:** Питање терминологије у науци о језику, стр. 237; **И. Поповић:** О именима типа Јо̀во и Ра̀де, стр. 243; **Ј. Томић:** Једно гледање на погодбене реченице у француском и нашем језику, стр. 254; **А. Шупук:** Страни синтактички утјецаји у нашем приморском говору, стр. 264; **Р. Димитријевић:** О писмености у нашим школама, стр. 271; **Ј. Вуковић:** О рђавој употреби приједлога кроз с акузативом, стр. 285; **М. С. Лалевић:** Језичке напомене уз један коментар Горског вијенца, стр. 288; **Ј. Вуковић:** Из просвјетних часописа, стр. 294; **Н. Сенић:** Нешто о језику наше администрације, стр. 308; **М. С. Лалевић:** Језик у преводу романа Звијезде гледају с неба, стр. 320; **Гл. Елезовић:** Дерез, дереш, мацан, мацке, мацко, јарам, чекрле, стр. 330; **М. С. Лалевић:** Значење речи и израза, стр. 347; **Ј. Вуковић:** Питања и одговори, стр. 351—358.

СВЈЕТЛОСТ / САРАЈЕВО

БИБЛИОТЕКА

СВЕТЛОСТ ЗА ЛИНГВИСТИКУ

ИНВ. БР. 7380

Датум: 11.11.1952

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

О именима типа Јóво и Ра́де

Познато је да хипокористична мушка имена типа Јóво могу имати двојаку промену:

	А.	Б.
ном.	Јóво	Јóво
ген.	Јóвѐ	Јóва
дат.	Јóви	Јóву
акуз.	Јóву	Јóва
вок.	Јóво	Јóво
инстр.	Јóвoм	Јóвом
лок.	Јóви	Јóву

Т. Маретић (Граматика и стилистика, 1931, 113—114) каже да се »врло често« и изван источнога говора (тојест, дакле, и код јекаваца и икаваца) могу чути генитиви као **Ђурѐ, протѐ**, дативи **Ђури, прóти** и сл. М. Решетар (Der štokavische Dialekt, 164) приближно одређује терен на којем се говори један а на којем други тип. На југоистоку јекавског подручја (тј. у Дубровнику и Црној Гори) он налази тип Б (ген. **Јóва**) а у центру јекавских говора, дакле у Босни, тип А (ген. **Јóвѐ**); али ипак за нека места у Босни бележи и тип Б (ген. **Јóва**): у Високом (мусл.), Горажду, Чајничу, Фочи, Калиновику (православни); православни у Вишеграду и Гласинцу употребљавају напоредо оба типа. Најзад, код екаваца он бележи као трећи тип познато: ном. **Јóва** — ген. **Јóвѐ** итд.

Иако смо још далеко од тога да можемо прецизно дати податке за свако место на нашој језичкој територији, ипак се ова слика може данас у извесној мери допунити.

Босански тип (**Јóво** — ген. **Јóвѐ**) забележен је и код славонских католика: ном. **Пáво, Мáто, Ђúро** итд., ген. **Пáвѐ, дат. Пáви, акуз. Пáву** итд.; а тако је још код М. А. Рељковића (С. Ившић: Данашњи посавски говор, Рад Југ. ак. 196, 211). То исто бележи за мостарске икавце (католике и муслимане) М. Милас — уз номинативе као **Нíко, Пéро, Хúсо, ба́бо** и др. (Данашњи мостарски дијалекат, Рад Југ. ак. 153, 62). Код бачких Буњеваца (икаваца)

нашао сам ја исто стање: **Јосо, Пајо, Вецо**, ген. **Туње**¹⁾ (: Антун), дат. **Пэри** итд. И код истарских штокаваца (икаваца) налазимо: ном. **Мѣхо, Пэро**, ген. **Мѣхе, Пэре**²⁾, па чак и **Мэрке**, адј. посес. **Мѣхин, Мэркин** (поред **Мэрков** и комбинованог **Мэркинов**) (Ј. Рибарић: Размјештај јужнословенских дијалеката на полуотоку Истри СДЗб IX, 102, 113). Зато би се овај тип могао назвати славонско-босанско-далматински.

Црногорски тип (**Јово** — ген. **Јова**) налазимо у Дубровнику: ном. **Пэро, Ђуро, Луко** итд.; ген. **Пэра**, дат. **Пэру** и сл. (П. Будмани: Дубровачки дијалекат, како се сада говори, Рад Југ. јак. 65, 170), у источној Херцеговини: ном. **Ђуро**, ген. **Ђура**, дат. **Ђуру**, и тако увек (Д. Вушовић: Дијалект источне Херцеговине, СДЗб III, 35), у Пиви и Дробњацама: ном. **Јово**, ген. **Јова**, дат. **Јову** итд. адј., посес. **Јовов** и сл. (Ј. Вуковић: Говор Пиве и Дробњака, ЈФ XVII, 54), у Црмници: ген. **Сава**, дат. **Ђуру**, акуз. **Јва**, инстр. **Ббжом** (са ђ) (Б. Милетић: Црмнички говор, СДЗб IX, 411); тако се говори и у источној Црној Гори (М. Стевановић: Источно-црногорски дијалекат, ЈФ XIII, 61); па онда бар у неким местима сарајевске околине: **Мјјо** ген. **Мјја**, дат. **Мјју**, акуз. **Мјја** итд. (Б. Шурмин: Особине данашњег сарајевског говора, Рад Југ. ак. 121, 199), затим у Ужицу: ном. **Рамо, Мико, Дико, Вујо**, ген. **Рама, Мика**, дат. **Мику**, акуз. **Мика, Дика**, адј. посес. **Вујова** (ген.), **Микова** (ном. сг. фем.) (у приповеткама иначе екавског писца М. Ускоковића: Дела, Народно дело, Београд 1932, стр. 274, 279, 280, 327, 435, 452, 455).

Али се овај тип простире на истој и ван јекавске територије, залази у екавске области: тако из екавскога Чачка имам потврђено **Драго**, ген. **Драга**, из Шумадије **Ђиро**, адј. **Ђиров** (Горњи Милановац); па чак и далеко на истоку, на терену типично екавског ресавског дијалекта, говори се (по саопштењу П. Ивића, асист. САН): ном. **Љубо, Пэро, Саво, Јово, учо**, дат. **Саву** итд. (село Гоч код Врњачке Бање). Ја бих овај тип назвао дубровачко-црногорско-ужичким.

Најзад, србијанско-војвођански тип (**Јова** — ген. **Јовѐ**) познат је искључиво екавцима, али, као што се види, не свима. Он постоји код свих екаваца у Војводини: ном. **Рада, Јоца, Пэра, Мила, Тоша** итд. (по мојим белешкама), па онда доследно у Београду; затим у Поцерини: ном. **Ваца, Јоца, брка, баба, вока** (М. Московљевић, СДЗб II, 346), у Крушевцу: **Ђока** и сл. (по саопштењу Б. Милановића, предавача на Беогр. универзитету), у јужној Србији око Врања: дат. **Насте** (са — е м. — и; исп. у неким србијанским говорима мајке м. мајци): »Поздрави се мојему **Насте**« (Р. Николић, СЕЗб VI, 135).

¹⁾ Дужине у крајњем отвореном слогу у овом говору не постоје.

²⁾ Говор из којег су примери не познаје ни узлазне акценте ни дужине иза акцената.

Решетар (I. с.) улази и у питање постанка ових трију типова. Он мисли да су пред нама три фазе развитка **једног истог** некадашњег типа:

I. Најстарији је тип ном. **Јова** — ген. **Јовѣ**³⁾ (наш србијанско-војвођански).

II. Млађи је од њега тип ном. **Јово** — ген. **Јовѣ** (наш славонско-босанско-далматински).

III. Најмлађи је тип ном. **Јово** — ген. **Јова** (наш дубровачко-црногорско-ужички).

По Решетару, ове именице су некада све ишле у тип ном. **глава** — ген. **главѣ** (исто као **судија** — ген. **судије**). То стање је у екавским говорима — сем поменутих географских ограничења — очувано. Међутим, у босанским, славонским и далматинским говорима пошло се даље: под утицајем вокатива **Јово** начињен је и ном. **Јово** (место некадашњег ном. **Јова**). Трећи тип, дубровачко-црногорско-ужички, отишао је још даље: он је према тако начињеноме ном. **Јово** пренео целу деклинацију ових именица у нову промену (исп. ном. **Јово** — ген. **Јова** као ном. **село** — ген. **сѣла**).

Овако исто тумачи српскохрватске номинативе **губо**, **крѣзо**, **браго** итд. и В. Вондрак (Vergleichende slavische Grammatik I, Göttingen 1924, 502—503). Он мисли да је нарочито честа употреба вокатива код ових речи и учинила да се изгуби номинатив на — **а** и да се замени обликом на **о**.⁴⁾

Овакво тумачење развитка ових наших типова тачно је у основи; али је цео процес иначе компликованији и проблем сложенији, и то из неколико разлога.

Прво, и код хипокористика типа **Раде** (Раде)⁵⁾ тако исто налазимо у јекавским и икавским областима двојаку промену: Решетар (о. с., 165) налази у северној Далмацији и Лици код имена **Анте**, **Јере**, **Шјме**, **Иве** и сл. — промену једнаку промени именица женског рода; Милас (I. с.) то исто у икавском мостарском говору; тако је и код истарских штокавских икаваца (овдѣ, истина, недоследно): ген. **Стјпе** итд. (Рибарић, о. с., 102). Напротив, у источнијим јекавским областима налазимо: у Боки ном. **Шјме** — ген. **Шјма**, у Црној Гори ном. **Раде** — ген. **Рада** (Решетар, I. с.), у Пиви и Дробњацима ном. **Вуле**, **Јоле** и сл. — инстр. **Вулом** (са **о!**) (Вуковић, о. с., 54), у Ужицу ном. **Миле** — ген. **Мила** (Ускоковић, о. с., 302, 306); а тако бележи за источну Црну Гору Стевановић (I. с.) и за Дубровник Будмани (I. с.). — А за именице овога типа се не може мислити да су биле некада типа женског рода. Реше-

³⁾ Уствари већина ових говора има ген. **Јове**, са — **ѣ**, или **Јовѣ** (прво: највећи део Војводине и Шумадије, а друго: Ресаве). Само зап. Србија и узан западни појас Војводине имају — **ѣ** (**Јовѣ**).

⁴⁾ Србијанско-војвођански тип (ном. — **а**) њему је непознат.

⁵⁾ Овај други акценат говори се у Београду, у околини Сарајева. — Vide (Шурмин, I. с.) и другде.

тар на истом месту и указује на промену **Андре** — ген. **Андрета** итд. (тип **дете** — **детета**). Исп. у Београду искључиво ген. **Милета**, **Стблета**, **Вулета**, **Ђблета**, **Крлета** (према ном. **Миле**, **Стбле**, **Вуле**, **Ђбле**, **Крле**). У суседним нам јужнословенским језицима налазимо такође очувано старо стање: словеначки: ном. **Jože, France, Stare** — ген. **Jožeta, Francéta, Staréta** (А. Breznik, Slovenska slovnica za srednje šole, Celje 1934, 78), македонски: ном. **Арсе, Крсте, Блаже** итд. — ген. **Арсета, Крстета** итд. (А. Белић, Галички дијалекат, Београд 1935, 163—165). У помињаним истарским говорима уз ном. **Јиво** — **Јиве** налазимо комбиновану основу косих падежа: ген. **Јивота**, дат. **Јивоту**, и тако и уз ном. **Пѐро** — **Пѐре** имамо ген. **Пѐрота** и сл. (Рибарић, о. с., 102). Али док у јекавским говорима имамо паралелан развитак типа **Јово** и типа **Раде**, дотле, као што видимо, у екавским говорима тога паралелизма нема.

Тако у Београду, на пример, у овом имамо две сасвим засебне промене:

ном. **Јова** — ген. **Јовѐ**,

али

ном. **Миле** — ген. **Милета**.

Други, опет, један екавски говор, војвођански, ликвидирао је потпуно тип на — **е**: тамо постоји само тип **Јова**, али не тип **Раде**: ном. **Рада**, **Мила** и сл. (по мојим белешкама). Из свега тога излази: да тек тамо где постоји номинативни тип **Јово** а генитивни **Јовѐ**, — постоји и ном. **Раде** — ген. **Радѐ**.

Друго. Поставља се и питање времена настанка номинативног типа на — **о** (**Јово**). И то због тога што се овај тип, који, истина, није општесрпскохрватски, — налази међутим и у другим словенским језицима: македонски: ном. **Димо Косто, Стефо, Мијо, Вело** итд. (Белић, 1. с.), бугарски: **Драго, Стојо, Вельо, Милъо, Станъо, Кръстьо** (Љ. Андрејчин, Основна бугарска граматика, Софија 1942, 98, 99), словачки **Duro, Jano, dedo, strýko** и сл. (K. Suhi, Slovenska mluvnice (sic), Praha 1919, 51—52), пољски **Tadzio** (од Tadeusz), **Kazio** (Kazimierz), **dziadunio** (dziad = дед), **piesio** (pies) — куче, куца (Р. Кошутић, Граматика пољског језика, Београд 1898, § 87), **Stasio** (Stanislaw), **dziadzio, tato** (Gramatyka języka polskiego, Kraków 1923, 253).

Одавде се, дакле, постављају углавном два проблема:

Прво, јесу ли, према свему овоме судећи, заиста старији номинативи на — **а** (**Јова**), како узимају Решетар и Вондрак, или су старији номинативи на — **о** (**Јово**)?

Друго, како се догодило да тип **Раде**, који је по пореклу ишао у исту промену као **дете**, **теле** (исп. београдско **Милета**), — уђе сада у промену ном. **Раде** — ген. **Радѐ**? Или, даље, како је уопште дошло до стварања свих наших данашњих типова?

Ја мислим да има довољно доказа о исправности Решетаревог и Вондраковог схватања: да је основни, првобитни, тип био онај са **а** (а не — **о**) у номинативу (**Јова**).

Пре свега, у говорима који данас по правилу употребљавају номинативе типа **Јово** — налазе се, истина ретко, и номинативи на — **а**. Даничић (Основе..., Београд 1876, 49, 50) из Вуковог материјала наводи **Мрата** (према Мартин), **бога** (: бог), **шеста** — који има шест прста. На истом месту Даничић набраја и низ именица — са акцентом и образовањем хипокористика — које су данас женског рода, али стоје према основним именицама мушког рода: **језа** (од језик), **кола** (од колач), **лона** (од лонац), **пѐра** (пѐрчин), **трба** (трбух), **ча̀на** (ча̀нак). Нема сумње да су и ове именице некада биле мушког рода и тачно одговарале типу ном. **Јова**.

Даље, и данас се у говорима који знају само за тип **Јово** (ако је овакав акценат) — јавља ипак и тип на — **а** ако је акценат кратки силазни: на пример у **Мостару** имамо ном. **Пѐра**, **Ху̀са**, па и **Анта**, **Ра̀да**, **Ју̀ра**, и, чак, **Ѝвка**, **Ма̀рка**, **Бла̀шка**, **Са̀лка**, — ген. **Са̀лкѐ** и сл. (Милас, о. с., 153).⁶⁾ Или — у говорима са типом **Јово** — јављају се мушки хипокористици на — **ија** у номинативу. Тако је, на пример, у источној Црној Гори нормалан овај тип: ном. **Ва̀силија**, **Глѝгорија**, **Бѐрџија**, **Димитрија** (Стевановић, о. с., 61—62)⁷⁾. Исто тако и македонски језик, који има само типове номинатива на — **о** и — **е** (**Нѝко**, **А̀рсе**) — има код ових основа на — **иј** — у номинативу наставак — **а**: **Бо̀гоја** и др. (Белић, I. с.).

Поред тога, говори са типом **Јово** граде од ових именица деминутиве најрадије женским наставком — **ица**: **Ѝвица**, **Јѐвица**, **Пѐрица** и сл., па чак и **Ма̀ркица** (: Ма̀рко) и др.

И, најзад, осим у српскохрватским екавским говорима, тип са номинативом на — **а** нормалан је у руском језику: **Степа** (од Степан), **Вика** (Виктор), **Рома** (Роман), **Лева** (Лев), затим: **Паша** (Павел), **Јаша** (Јаков; исп. наше **Јаша**), **Тиша** (Тихон), **Са́ша** и сл. (В. В. Виноградов: Русский язык, Москва—Ленинград 1947, 80). Виноградов вели да су оваква имена наглашена увек на првом слогу; то се не би слагало са нашим **Пѐра**, **Јова**, **Аца** (исп. у говорима са непренесеном акцентуацијом наглашен крајњи слог: **Бѐждѐ**, **Бурѐ** и сл., М. Стевановић, о. с., 61); али се слаже са поменутим нашим **Пѐра**, **Ху̀са**, **Ра̀да** (напр. у Мостару), **Ђѐка**, **Ла̀за**, **Јѐца** (у једном делу Војводине; по мојим белешкама).

Све то показује да су сви наши говори некад морали познати мушке хипокористике типа ном. **Јова**, па да су их доцније изгубили. У словенским језицима се наставак — **а** релативно ретко употребљава код именица мушког рода; али баш та реткост му је, како учи А. Белић (Zur Entwicklungsgeschichte der slavi-

⁶⁾ Али исп. у Истри овај акценат и код типа на — **о**, — **е** — : **Јѐво**, **Лѐвре**, **Грѐго** (Рибарић, о. с. 102).

⁷⁾ Тај тип је и иначе распрострањен: исп. књиж. **Илија**, **Ми́лија**, **Пантѐлија**; у ист. Србији вок. **Димитријо**, **Ми́лијо**, (А. Белић, Дијалекти источне и јужне Србије СДЗБ I, 314); у Војводини: ном. **Ра̀доја**, **Бла̀гоја**, **Ста̀ноја** (по мојим белешкама).

schen Deminutiv- und Amplifikativsuffixe, Leipzig 1901, 154), дала карактер изразитости. Тако је тај наставак нарочито и био погодан за употребу код хипокористика, где је емоционални моменат врло изразит.

То значи да образовање типова српскохрв. **Јово**, макед. **Дјмо**, буг. **Драго**, словач. **Jano**, пољ. **Stasio** неће бити општесловенско наслеђе, него да је настало у доба засебног живота ових словенских језика. А настало је свакако на онај начин који узимају Решетар и Вондрак — заменом номинатива вокативом. Оваква замена је, уосталом, позната и изван словенских језика: тако је, на пример, и грчки језик неке номинативе личних имена заменио вокативима (в. К. Бругмана: Griechische Grammatik,³) 221). У прилог овоме тумачењу ишла би и чињеница — да се не само у нашем језику него и у другим словенским језицима — јавља колебање између типова **Јово—Јовѐ** и **Јово—Јова**. Тако у пољском језику од **Tadzio** имамо ген. **Tadzia**, лок. **Tadziu** и сл. (Кошутић, I. с.) и у словачком ген. **D'ura** и др. (Сухи, о. с., 52); али у чешком језику од **Otto** имамо ген. **Otty** (као *ženy, ryby*), а то се исто јавља и у неким пољским презименима: ном.: **Fredro** — ген. **Fredry** и сл. (Вондрак, I. с.)

Чак и на јужнословенском терену нема географске компактности између српскохрв. **Јово**, с једне стране, и макед. **Нјко**, буг. **Драго**, с друге: између њих се пружа простран србијанско-војвођански појас са типом ном. **Јова**.

Као што смо већ видели, прелазак из типа **Раде—Радега** у тип **Раде—Радѐ** (или **Раде—Рада**) јавља се само тамо где постоји и тип **Јово**. Србијанци и Војвођани, који знају само за тип ном. **Јова** — за тип **Раде—Радѐ** (или **Раде—Рада**) не знају. То, по мом мишљењу, није случајно. Док смо ми имали однос

ном. **Јова** — ген. **Јовѐ**

дакле потпуно као **глава—главѐ**, — цела промена је остајала у »женском роду« и није се могла помешати са типом

ном. **Раде** — ген. **Радега**,

који је потпуно »средњега рода«. Тек кад се добило

ном. **Јово** — ген. **Јовѐ**,

језичко осећање је схватило као да је могуће имати номинатив по једној именичкој врсти (**Јово** као **сѐло**) а уз њега остале падеже по другој (**Јовѐ** као **главѐ**). Тада више није било сметње да се и уз номинатив **Раде (Раде)** — начине и остали падежи по »женској« промени: ген. **Радѐ**, дат. **Ради** и сл.

Из овога излази још једна потврда схватању да су говори који данас имају дубровачко-црногорско-ужички тип — морали некада проћи кроз оно стање које данас показује славонско-босанско-далматински тип. Тојест, на месту данашњег црногорског ген.

Јова, дат. **Јову** итд. — морало је некада и код њих стајати ген. **Јове**, дат. **Јови** итд.⁸⁾

Македонски и бугарски језик, међутим, имају номинативе на — **о** (**Нико**); али је у њима тип на — **е** ипак сачувао своју стару промену (ген. **Арсега**). Узрок томе је свакако тај што су ови језици још доста давно мање или више изгубили словенску падежну систему.

Виноградов мисли (о. с., 82) да је и у руском језику постојао тип који одговара нашем ном. **Раде**. Он пореди **Ваня** са **теля** (= теле). Тојест, у руском — **я**, као и у нашем — **е**, крило би се старо — **ѣ**. Исп. поред **Ваня** и **Федя** (: Федор), **Петя** (Петр), **Коля** (Николай) и сл. (ibid., 80). Такво тумачење је могуће; али како у руском језику нису сачувани коси падежи по старој промени (исп. ген. **Вани**, али **теляти**), то оно није обавезно. И то тим пре што наше **Вељо** (екав. **Веља**), пол. **Kazio** и сл. — показује да у питању може бити и стари наставак — **ја**, паралелан са наставком — **а**.

За однос типова на — **о** и **е** потребна је још и ова напомена. Како смо видели, од типа **Јово** повучен је у исти круг и тип **Раде**; даље су они преживљавали заједничку судбину (рецимо, прелаз од генитива **Јовѣ**, **Радѣ** у генитив **Јова**, **Рада** у делу јекавских говора). Понегде је тип **Раде** почео и да ишчезава. Тако Шурмин (1. с.) за сарајевски говор изричито вели да познаје само једну именицу овога типа: ном. **Вице**; све су друге на — **о**. И Будмањи (1. с.) налази у Дубровнику, и то изричито тврди, само две овакве именице: **Паше** и **Вице**. У другим, пак, крајевима, напротив, именице на — **е** прошириле су се на рачун неких именица на — **о** (и то не више овог типа образовања и акцента): у источној Херцеговини према **Лале**, **Миле**, јавили су се и номинативи **Гавриле**, **Даниле**, **Микаиле** и сл. (Вушовић, 1. с.); тако исто се и у Црној Гори јавило ном. **Гавриле**, **Момчице**, **Даниле** (Стевановић, о. с., 61) и сл. У неким икавским говорима, опет, као што смо видели, мешањем типова **Јиво** и **Јиве** добили смо генитиве као **Јивота** и др. (поред очуваног генитивног типа **Лџврета** према ном. **Лџвре** и сл.; в. Рибарића, о. с., 102). Али то су све појаве које су објашњиве из основних особина облика ових именица.

*

Поставља се сада практично питање: како се два типа (**Јово**, **Раде**), босански и црногорски, јављају у језику наших писаца јекаваца. Ја се не мислим упуштати исцрпно у анализу свих писаца јекаваца; него ћу узети изванредан број њихов, пазећи

⁸⁾ Ј. Вуковић за крај око Дурмитора, који данас у овом погледу потпуно припада црногорском типу, бележи топографске називе **Ђурино Брдо**, **Руђин Дб** и сматра их остацима нашег босанског типа (о. с., 54, нап. 1). Познато је, уосталом, да се најстарији језички слојеви чувају баш у оваквим именима. Али, наравно, називи **Ђурино Брдо** и **Руђин Дб** не морају припадати прецима данашњег становништва тога краја, већ могу припадати и неком другом становништву, које се отселило.

притом да сваки од њих заиста претставља за наш књижевни језик значајну појаву.

Постоје код јекавских писаца три могућности употребе ових хипокористика: или ће познавати тип **Јово** — ген. **Јовѐ** (дакле и **Раде** — **Радѐ**), или тип **Јово** — ген. **Јова**, или ће употребљавати оба типа. У стварности налазимо све три варијанте.

Код писаца на југоистоку јекавске територије (са терена нашег дубровачко-дрногорско-ужичког типа) налазимо, као што је и природно, тип **Јово** — ген. **Јова**. Тако код П. Петровића Његоша (Горски вијенац, Југославенска књига 1947) налазимо: ген. **Зана** (стр. 111), дат. **Суљу** (132), акуз. **Ђура** (174), **Мића** (150), **Пера** (134), **Баја** (180), **Озра** (106; према ном. **Озро**). Исте су прилике, на пример, и код С. Митрова-Љубише и И. Војновића.

На осталој јекавској територији, оној за коју смо констатовали славонско-босанско-далматински тип (**Јово**—**Јовѐ**), налазимо, међутим, двојство. Ја сам узео као претставнике тих крајева П. Кочића, Б. Ђопића (Босанска Крајина), И. Андрића (источна Босна), С. Матавуља (северна, јекавска, Далмација), И. Ђипика (средња, икавска, Далмација), С. Ђоровића (Херцеговина). Од њих само прва тројица показују доследну употребу типа **Јово** — ген. **Јовѐ** (**Раде** — ген. **Радѐ**).

Код П. Кочића (Целокупна дела I, Српски писци) налазимо: ген. **Миле** (17), **Мије** (73), **Ристе** (289), **Јове** (153), **Саве** (285), **Столе** (78)⁹⁾, **Смаје** (260, 263);

дат. **Луји** (68)¹⁰⁾, **Мији** (72), **Смаји** (263);

акуз. **Иву** (126, 129), **Ђуру** (47), **Мију** (72), **Смају** (262), **Асанбега Чеку** (231)¹¹⁾;

адј. посес.: **Јовин** (18), **Јовина** (17), **Мијино** (73), **Лакин** (142), **Лујином** (66), **Савина** (34), **Столина** (77), **Смајину** (262), **Игњина** (34).

То исто налазимо и код Б. Ђопића (књига приповедака Сурова школа, Ново поколење, Београд 1948):

ген. **Пере** (81, 179, 189), **Ђуре** (20), **Триве** (159), **Лаке** (145), **Вице** (145, 147), **Раде** (23, 38, 100), **Дане** (44);

дат. **Пери** (73, 78, 179, 180, 189, 190), **Ради** (34, 93, 99, 100), **Вици** (133, 152);

акуз. **Перу** (77, 78, 179), **Ђуру** (19), **Вељу** (51), **Мићу** (37), **Хајру** (31), **Авду** (66), **Раду** (32, 33, 88, 90, 101), **Вицу** (148, 152);

лок. **Лаки** (145, 157);

адј. посес.: **Перина** (nom. sg. fem. i gen. masc., 177, 179), **Периног** (176), **Вељин** (55), **Тривиним** (159), **Авдине** (gen. sg. fem., 177), **Вициног** (146), у **Вицину** друштву (145), **Радин** (98), **Радине** (gen. fem., 92), **Радиног**, **Радина** (акуз. 23, 99), **Радиних** (39) итд

⁹⁾ Ном. **Столе** (стр. 73).

¹⁰⁾ Ном. **Лујо** (стр. 68).

¹¹⁾ Ном. **Чеко** (стр. 206).

Такође и код И. Андрића (Приповетке I, II, СКЗ XXVII, 179 и XXXIX, 262, Београд 1924 и 1936):

ген. **Мије** (I 22), **Хусе** (II 19, 20, 21), **Осме** (I 12, 14, 16), **Кезме** (I. 11)¹²⁾;

дат. **Мији** (I 22);

акуз. **Мију** (I 6), **Хусу** (II 18, 20, 23), **Осму** (I 15), **Фазлу** (I 19)¹³⁾;

лок. **о Хуси** (II 28);

адј. посес.: **Хусину** (акуз., II 20, 24), **Фазлиних** (I 19).

Напротив, код Матавуља, Ђипика и Ђоровића налазимо колебање.

Тако код Матавуља (Бакоња фра-Брне..., Луча, Београд 1938) имамо свуда напоредну употребу обају типова:

у генитиву поред **Брне** (137) и **Фране** (3, 16, 107) налазимо и **Брна** (23);

у дативу имамо такође поред **Брни** (115, 117, 138, 149, 155, 156, 159), **Франи** (99) — и **фра-Брну** (93), **Франу** (92), **Чуку** (59), **Шкељу** (114);

у акузативу опет **Брну** (24, 112, 135, 139, 148, 185), **фра-Брну** (104, 108, 149, 167, 185) **Франу** (92), **Бону** (171)¹⁴⁾, **фра-Бону** (169), **Шкељу** (106), а паралелно с тим: **Грга** (65, 72, 157), **Кљака** (160), **Кења** (46), **Крста** (171)¹⁵⁾;

у присвојном придеву: **Брнин** (13), **фра-Брнина** (173), **Брнино** (170), — поред **Крстова** (ген., 171), по мишљењу **Гргову** (36).

Тако исто и код Ђипика (Целокупна дела I, Српски писци):

ген.: **Јозе** (89), **Јуре** (59, 61) — али **Кљака** (254);

дат.: **Пери** (39), **Јери** (62), — али **дум Франу** (281, 285), **шјор Нику** (286);

акуз.: **Перу** (72), **Лазу** (236), **дум Франу** (263) — поред **Ника** (285), **дум Франа** (264, 268).

За лок. сам код њега забележио само **о дум Франу** (269); али код присвојних придева преовлађује босански тип:

Перина (39, 49), **Ивина** (56), **Јерина** (61), **дум Франину** (270).

Код С. Ђоровића (Целокупна дела I, Српски писци) изгледа као да постоји подела: тип **Јово** има босанску а тип **Раде** црногорску варијанту. Имамо:

ген. **Буре** (118), **Васе** (216), **браће** (26)¹⁶⁾;

дат.: **Јови** (139), **Ђоки** (7), **Томи** (118), **Пэри** (132, 133), **Паји** (164), **Васи** (222);

акуз.: **Ђоку** (9, 13), **Перу** (137);

лок.: у **Мехи** (17);

¹²⁾ Ном. **Кезмо** (I, 9).

¹³⁾ Ном. **Фазло** (I, 18).

¹⁴⁾ Ном. **Боне** (стр. 171).

¹⁵⁾ Ном. је **Крсте**.

¹⁶⁾ Код њега **браће**.

адј. посес.: **Јовин** (121), **Ђокине** (8), **Васина** (219), **Савин** (181, 182), **Хусина** (17), **Хасин** (293), **Мехином** (18); — уз номинативе, разуме се, на — о:

Васо (217, 218, 298), **Саво** (182, 220), **Пајо** (161), **Томо** (114), **Ђуро** (95, 218, 219), **Перо** (27, 133, 245), **Јово** (25, 27, 136, 276), **Ђоко** (7, 8), **Мехо** (15), **Хусо** (17), **Хасо** (295), **браќо** (24, 27)¹⁷⁾.

Напротив, имена **Раде** (31, 104), **Вуле** (240, 241), иако се у овом материјалу своде само на овај број, јасно показују оно што смо назвали црногорски тип:

ген.: **Рада** (31), **Вула** (240, 241);

акуз.: **Вула** (240, 241);

лок.: **о Вулу** (239);

адј. посес. и од њих изведене именице: **Радовој** (31), **Радовица** (34), **Радовицу** (33) **Радовице** (32), **Вуловој** (240), **Вуловица**, **Вуловице** (243).

Ја се ипак не усуђујем да овакву репартицију узмем као правило. Прво, за то би било потребно више материјала. Друго, налазим код Ђоровића и један акузатив **Гавра** (54); а, осим тога, код претходна два писца, Матавуља и Ђипика, такве поделе нема: исп. у наведеном Матавуљевом материјалу ген. **Брне** — **Брна**, дат. **Франи** — **Франу**, дат. **Шкељу** и акуз. **Шкељу**; а код Ђипика акуз. **Франу** — **Франа**, па онда дат. **Франу** према ном. **Фране** (255), али и датив **Нику** према ном. **Нико** (275) и слично. Не може се, уосталом, претпоставити ни да код Ђоровића (а ни код друге двојице писаца), моменат поделе по вери личности игра неку улогу: исп. у горњем материјалу правосл. **Јовин** према муслим. **Хасин** и др.

Најзад, захваљујући сведочанству Ђипика и Ђоровића, није потребно претпостављати да је код Матавуља у питању какав утицај његовог бављења у Црној Гори, већ је то вероватно његова унутрашња особина. — *не*

У сваком случају, ово извесно слагање Ђоровића, Матавуља и Ђипика упућује на помисао да и у народним говорима њихових родних крајева постоји овакво колебање. Истина, већина говорâ овог најмлађег штокавског далматинско-херцеговачког појаса до данас дијалектолошки није испитана, а за Мостар, например, Милас (в. горе) не запажа овакво колебање. Али је оно у стварности могуће: исп. то колебање код Срба у Вишеграду и Гласинцу, а такође и истарски паралелизам ген. **Пѐре** = **Пѐрота** (у једном истом селу, Водицама, Рибарић, о. с., 102).

Изгледа, дакле, као што се види, да наш славонско-босанско-далматински тип, бар по писцима пониклим са овог терена, — може да се подели на два појаса. Севернији (босанско-славонски) има релативно чист тип **Јово** — ген. **Јовѐ**¹⁸⁾, а јужнији (далматин-

¹⁷⁾ Код њега **браќо**.

¹⁸⁾ Са напоменом, као што смо напред видели, да ни у Босни тип **Јово** — ген. **Јова** никако није непознат.

ско-херцеговачки) познаје, како се чини, поред типа **Јово** — ген. **Јовѐ**, — у већој мери и тип **Јово** — ген. **Јова**.

Мислим да после целокупне ове анализе није потребно нарочито истицати да су оба типа, и старији **Јово-Јовѐ**, и млађи **Јово-Јова**, потпуно равноправни у нашем књижевном језику јужне варијанте. Овај други тип **Јово** — **Јова**, иде у књижевни језик већ по томе што је он у употреби код Вука и Његоша и у толикој мери у нашој народној књижевности. Маретић (л. с.) и А. Лескин (Grammatik der serbo-kroatischen Sprache I, Heidelberg 1914, § 581) сматрају га нормалним. Онај први тип, **Јово** — **Јовѐ**, архаичнији је и такође у употреби код многих наших добрих писаца, а, исто тако, и у народним говорима великог пространства штокавске језичке територије. Зато је био у праву Маретић кад је генитивима типа **Ђурѐ**, **протѐ** прећутно признао право на живот у књижевном језику, закључивши да се чују »врло често и изван источних говора«.

Иван Поповић

1) Становници централне Херцеговине, западне Херцеговине и једног дијела источне Херцеговине не могу, или још не могу да сипе **Јово-Јова** — можда **Јово-Јовѐ**